

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ
Факультет соціальної та психологічної освіти
Кафедра педагогіки та освітнього менеджменту**

Іванова Наталія Миколаївна

**ФОРМУВАННЯ САМООСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНТОСТІ МАЙБУТНІХ
ПЕДАГОГІВ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки

РЕФЕРАТ

магістерської роботи
за освітньо-науковою програмою
Освітні, педагогічні науки (Педагогіка вищої школи)

Умань – 2022

Магістерською роботою є рукопис.

Роботу виконано в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини.

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК: доктор педагогічних наук, доцент Гагарін Микола Іванович

РЕЦЕНЗЕНТ: кандидат педагогічних наук, доцент Терешко Інна Григорівна

Захист відбудеться 18 травня 2022 року о 9:00 год. на засіданні ЕК кафедри педагогіки та освітнього менеджменту.

З роботою можна ознайомитись на кафедрі педагогіки та освітнього менеджменту, за адресою: 20308, м. Умань вул. Садова, 28, ауд. №316.

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ САМООСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

1.1. Формування самоосвітньої компетентності майбутніх педагогів як сучасна педагогічна проблема

1.2. Сутність та структура самоосвітньої компетентності

РОЗДІЛ 2. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ САМООСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

2.1. Стан процесу формування самоосвітньої компетентності майбутніх педагогів

2.2. Обґрунтування та перевірка ефективних шляхів вдосконалення процесу формування самоосвітньої компетентності майбутніх педагогів

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Стрімкий розвиток сучасного суспільства характеризується інтеграцією в європейські політичні та економічні структури і визначається формуванням освітнього та наукового простору.

Відповідно до чинного законодавства України (Закон України «Про вищу освіту», Концепція розвитку педагогічної освіти, Професійний стандарт на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти» та ін.) головна увага професійної освіти має бути зосереджена на розвитку в майбутніх фахівців життєво важливих компетентностей, що дають можливість оперативно реагувати на зміни у професійному середовищі та суспільстві, а також самостійно оволодівати професійними вміннями впродовж життя.

Необхідність підготовки педагогів до самоосвіти у майбутній професійній діяльності підтверджується і вимогами Державного освітнього стандарту вищої професійної освіти. Серед загальних характеристик освіченості спеціаліста виділяють навички володіння сучасними методами пошуку, обробки і використання інформації, вміння самостійно її інтерпретувати й адаптувати у професійній діяльності.

Розвиток інтелектуального потенціалу особистості в умовах реформування освіти вимагає знання і володіння новими педагогічними технологіями і методами.

Аналіз психолого-педагогічних публікацій свідчить про підвищення інтересу науковців до питання сформованості самоосвітньої компетентності.

Наукові аспекти професійної самоосвіти, самовиховання досліджували А. Аносова, Д. Аткинсон, О. Бурлука, І. Грабовець, Л. Іваницька, А. Нісімчук, Г. Цехмістрова та ін.

Огляд наукових праць з питань самоосвіти дозволив виділити провідні аспекти наукових досліджень з даного напрямку: визначення сутності, функцій, особливостей самоосвіти, її місця в професійній діяльності (В. Бондар, Н. Кобзар, О. Кокун, О. Савченко та ін.); концептуальне обґрунтування самоосвітньої діяльності (А. Айзенберг, С. Ісаєнко, О. Овчарук та ін.);

виявлення шляхів та засобів формування потреби в самоосвіті (Е. Пінковська, Т. Черкашина та ін.) тощо. У дисертаційних дослідженнях також розглядаються різні аспекти самоосвіти, зокрема: формування самоосвітньої компетентності студентів (В. Бобрицька, І. Драч, І. Мося, І. П'янківська, С.Толочко та ін.); основи формування самоосвітньої діяльності студента в умовах компетентнісного підходу, багаторівневої вищої освіти (Н. Бухлова, І. Ігнацевич, Т. Калугіна та ін.); розвиток самоосвітньої діяльності студентів засобами інформаційних технологій (М. Левківський, І. Марченко, Н. Перевознюк та ін.).

Водночас, аналіз наукових праць дає підстави стверджувати, що поняття «самоосвітня компетентність педагога» все ще є дискусійним. Сьогодні питання формування самоосвітньої компетентності потребує чіткого визначення його сутності в умовах реалізації дослідницької парадигми розвитку освіти.

Актуальність та соціальна значущість для розвитку освіти і суспільства в цілому проблеми забезпечення формування компетентного викладача, об'єктивна потреба вдосконалення професійної підготовки, недостатній рівень сформованості самоосвітньої компетентності майбутніх педагогів зумовили вибір теми – **«Формування самоосвітньої компетентності майбутніх педагогів в закладах вищої освіти».**

Мета дослідження – здійснити аналіз стану досліджуваної проблеми та теоретично обґрунтувати і експериментально перевірити ефективні шляхи вдосконалення процесу формування самоосвітньої компетентності майбутніх педагогів в закладах вищої освіти.

Завдання роботи.

1. Проаналізувати нормативно-правову базу, психолого-педагогічну літературу щодо проблеми формування самоосвітньої компетентності майбутніх педагогів.

2. Здійснити аналіз суті та особливостей самоосвітньої компетентності майбутніх педагогів.

3. З'ясувати сучасний стан процесу формування самоосвітньої компетентності майбутніх педагогів в закладах вищої освіти.

4. Теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективні шляхи вдосконалення процесу формування самоосвітньої компетентності майбутніх педагогів в закладах вищої освіти.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх педагогів у закладах вищої освіти.

Предмет дослідження – шляхи вдосконалення процесу формування самоосвітньої компетентності майбутніх педагогів в закладах вищої освіти.

Методи дослідження. Використано методи теоретичного пошуку (класифікація, теоретичний аналіз наукових джерел та нормативної документації, систематизація теоретичних даних, порівняння); емпіричні методи: анкетування, спостереження, опитування; експеримент.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що проаналізовано сутність та особливості самоосвітньої компетентності майбутніх педагогів; з'ясовано стан процесу формування самоосвітньої компетентності майбутніх педагогів.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що обґрунтовано та перевірено ефективні шляхи вдосконалення процесу формування самоосвітньої компетентності майбутніх педагогів в закладах вищої освіти. Матеріали кваліфікаційної роботи можуть бути використані керівниками закладів освіти, студентами та викладачами педагогічних закладів вищої освіти, в системі післядипломної освіти педагогічних кадрів в аспекті вдосконалення підготовки майбутніх педагогів.

Експериментальна база дослідження: Дослідження здійснено на базі факультету соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження доповідались автором та обговорювались на V Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми сучасної психодидактики:

філософські, психологічні та педагогічні аспекти» (21–22 травня 2021 р., м. Умань); на засіданні кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Структура роботи. Робота складається із вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (95 найменувань), додатків. Загальний обсяг роботи становить 98 сторінок, основного тексту 82 сторінки.

ВИСНОВКИ

Виконане дослідження дає підстави зробити наступні висновки:

1. Проаналізувавши нормативно-правову базу, психолого-педагогічні літературні джерела щодо проблеми дослідження, встановлено, що поняття «самоосвітня компетентність» розглядається в різних контекстах: з позицій системного, синергетичного, діяльнісного, особистісно-орієнтованого підходів. Аналіз сучасних освітніх тенденцій свідчить, що відбувається зміна ставлення до самоосвіти у всьому світі: перехід від самоосвіти як педагогічної технології, що передбачає підвищення кваліфікації, вдосконалення професіоналізму фахівців, до самоосвіти, як способу життя.

2. Самоосвітня компетентність майбутнього педагога є здатністю і готовністю особи, як суб'єкта діяльності, здійснювати ефективну самостійно-пізнавальну творчу діяльність у межах певної професійної сфери, що досягається завдяки сформованості знань самонавчання та вмінь самоосвітньої діяльності. В структурі процесу формування самоосвітньої компетентності виокремлюють такі компоненти, як: мотиваційно-ціннісний; організаційно-технологічний; практично-діяльнісний; рефлексивно-аналітичний.

3. Відповідно до проблеми дослідження, з'ясовано стан процесу формування самоосвітньої компетентності майбутніх педагогів спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини в сучасних умовах. В процесі спостереження за освітньою діяльністю, бесід з респондентами, опитування, анкетування

(анкета «Самоосвітня компетентність як умова професійного саморозвитку майбутнього викладача», «Анкета для визначення ціннісного ставлення до самоосвітньої діяльності»), тестування (тест «Направленість Вашого розуму») встановлено, що необхідно ефективніше здійснювати формування самоосвітньої компетентності майбутніх педагогів.

У дослідженні виокремлено три рівні сформованості самоосвітньої компетентності: початковий (репродуктивний), середній (продуктивний) і високий (творчий).

Аналіз здійсненого опитування студентів виявив недостатній рівень сформованості самоосвітньої компетентності майбутніх педагогів зокрема, поверхове уявлення респондентів про сутність, значення, функцію самоосвітньої діяльності; водночас, значна кількість опитаних переконані у доцільності та необхідності підготовки до зазначеного вище виду діяльності. На нашу думку, початковий рівень сформованості самоосвітньої компетентності гальмує ефективність підготовки майбутніх педагогів загалом.

Результати експерименту свідчать, що: 66,7 % респондентів вважають, що процес формування самоосвітньої компетентності потребує покращення, є доречним та необхідним; 19,5 % – вважають вдосконалення даного процесу необов'язковим; 11,1 % – вважають, що самоосвітня компетентність не впливає на ефективність професійної діяльності; 2,7 % – не змогли відповісти.

4. З метою удосконалення процесу формування самоосвітньої компетентності майбутніх педагогів, виокремлено шляхи вдосконалення даного процесу, а саме: активізація самоосвітньої діяльності майбутніх педагогів засобами тренінгу; розробка та впровадження у освітній процес вправ, спрямованих на формування самоосвітньої компетентності.

У дослідженні використано тренінг «Формування самоосвітньої компетентності майбутніх педагогів». Тренінг базувався на таких основних принципах його проведення: добровільної участі, активності, дослідницької (творчої) позиції, об'єктивації (усвідомлення) поведінки, партнерського (суб'єкт-суб'єктного) спілкування, гармонізації інтелектуальної й емоційної

сфер, балансу комфорту і дискомфорту, образної фіксації, спрямованості на застосування результатів тренінгу в житті, фасилітаційної позиції. Послідовна реалізація названих принципів є однією з умов ефективної організації освітнього процесу через дослідження. Тренінг передбачав розгляд сутності та структуру самоосвітньої діяльності, організовано круглий стіл «Роль самоосвіти у професійній діяльності педагога», дебати «Шляхи поліпшення моєї освітньої та самоосвітньої діяльності», підготовлено пам'ятку «Організація процесу самоосвітньої діяльності майбутніх викладачів» та ін.

У процесі експерименту використано низку вправ, зокрема, «Створення асоціативного ряду», «Закінчіть висловлювання», «Виконання есе» та ін.

У відповідності з метою і завданнями експериментальної роботи проведено замірювання, які дали змогу одержати кількісне вираження якісних змін формування самоосвітньої компетентності, що відбулися під час експерименту. Зазначені вимірювання за методикою та організацією були ідентичні замірюванням констатувального етапу дослідження. Це дало змогу отримати об'єктивну картину динаміки рівнів сформованості самоосвітньої компетентності.

Як показав заключний зріз, з 48,5 % студентів початкового (репродуктивного) рівня сформованості самоосвітньої компетентності зосталось лише 22,8 %. Ті ж студенти, що залишились на початковому рівні вже не ставились до проблеми формування самоосвітньої компетентності з байдужістю. Відсотковий склад студентів середнього (продуктивного рівня) зріз від початку дослідження на 8,6 %, тобто від 34,2 % до 42,8%. Кількість студентів високого (творчого) рівня – відповідно на 17,1 % /від 17,1% до 34,2%

Так як оцінка ефективності базується на факті підвищення рівня сформованості самоосвітньої компетентності, можна зробити висновок про ефективність запропонованих та перевірених шляхів.